

FOLKLORE.

ZSIDÓ SZOKÁSOK ÉS MONDÁSOK.

Vósz iz mit de sepelach? de genz gén bárfiszig.
Ez a kérdés is afféle question de l'époque, afféle cri de peuple. A puni háborúk alkalmakor Rómában minden jövevényhez e kérdést intézték: quid novi ex Africa? A krimi hadjárat folyamata alatt a Sebastopol elestét reménylők folyton azt kérdik: mit hoz a tatár posta? A roueni pályaudvarban 1869-ben egy nő elkiabálja magát és fékevesztett futamnak eredve, folyton hangoztatja e kérdést: Oú est Lambert? melyet a nép felkapván, Páris és csakhamar a többi Franciaország is viszhangzanak az »oú est Lambert«-tól, oly annyira, hogy a második empire azt valamelyik elégedetlen párt jeligés vészkiáltásának tartja és Poroszországba belekötve, azt az »á Berlin« hangoztatásával túlkiabáltatja, úgy trónjának vesztére, mint az országnak máig sem teljesen pótoltt kárára. Hát kérem a zsidóságnak is gyakran voltak cri de l'époque jellegű kérdései és szólamai, többnyire oly problémákra vonatkozó, melyek megoldásával bizonyos korszak eminenter foglalkozott. Valahányszor valamely felfedezés vagy találmány egy-egy lépéssel előbbre segítette az emberiség haladását, mindmegannyiszor fontolóra vették Izrael írástudósai és vallásának őrei azt, vajjon mennyire válhassék az a zsidóság hasznára, de csak akkor, ha az vallásunk semelyik tilalmába nem ütközik. Ezt szem előtt tartva, minden újabb jelenséget a thóra és a rabbinusok törvényeinek szemüvegével vizsgálgattak. Az Amerikából hozott pulyka, melynek pecsenyéje Európában legelőször IX. Károly francia király asztalára került 1572-ben augusztus 23-án, a Bertalan éjjeli vérmenyegző alkalmával, még sokáig nem szerepelt zsidók purim-pecsenyéje

gyanánt, mert jó darab ideig nem dőlt el ezen vereses kékgolyvájú szárnyak kósersége. A szintén Amerikából származó kukoriczát, vagyis mert az oczeánon túlról került hozzánk, tengerit peszachkor nem szabad élveznünk; honosát azonban, a krumplit, vagyis kolompért, rectius burgonyát igen is szabad. Még csak a XVIII.-ik század utolsó harmadában dőlt el a kávéra nézve, hogy azt peszachkor élvezhetni. Ami a judikatura terén nekünk zsidóknak is elvünk, t. i. in dubiis mitius annak ellenkezőjével t. i. in dubiis rigorosius-sal találkozunk a vallásos élet egyéb kételyei körül (a leküle vett szófék brochék kivételével).

X. nem tudja, mivel ragasztgatják a szivar felhámlevelét; peszachkor nem szivarozik, hátha búzakeményítővel ragasztgatják. Y. avval gyanúsítja burnótját, hogy pirított kenyérhéja porát keverhették közéje; egyet sem szippant belőle peszachkor. Z. a mult XIX. század 40-es éveiben Sabesz hágodajlkor ex chatedra megtiltja az Irinyitől akkor feltalált gyufa használatát, mert nem lehessen tudni, miből készül. Történt pedig ez Ajkán, egy veszprémmegyei, ne gondolják, hogy valamely máramarosi községben. A mult XIX. század második felében feltalált maczegép használhatósága sem szükölködött minden controverzia nélkül. Nagyobb és elkeseredettebb vitára adott okot, épen most száz éve az a kérdés, kóser-e a kecsége avagy nem? Chorin Áron aradi rabbi kósernek ítélte azt, amiért és egyéb újításaiért az ő factiosus ellenfelei, élükön Münz Mózes óbüdei rabbival, az Aron Chorin Rabbiner kezdőbetűiből, a tánáim korszakának egyik szakadárjára, Elisa ben Ávújára alkalmazott Ácher nevet faragtak reá és egyéb csúfságot is ejtettek rajta. Akkor minden jövevényhez azt a kérdést intézték: vósz iz mit de Stírlach?

Ezek előrebocsájtása után csak most érkezem tulajdonképeni tárgyamhoz, mellyel immár röviden végezhetek is. A cochinchinai tyúkot 1843—1847 közt hozták Sanghaiból hozzánk; később az 50-es évek vége felé a sanghahi és maláji tyúk keresztezéséből eredő bráma-tyúkot és a chinai ludat, melynek — ép úgy amint az amerikai lúdnak is — fekete a csőre és ennek a fej felé levő végén szintén fekete színű szarúféle kinövés létezik. Ez a kinövés, ez a búb (Schopf =

Schöpfchen = Sepele) képezte a mult XIX. század közepében akkori rabbijaink egyik főgondját. Nem tudták prima vista a fajt jellegző integralis kelléke-e az illető szárnyasnak, avagy nem valami kóros képződmény valami tréfi pseudoplasma-e.

Egymással találkozva, mindjárt az importált szárnyasok búbos kinövésével — mit de Sepelach — foglalkoztatták egymást. Minden más községhez tartozótól pedig az ő rabbija nézetét, ítéletét tudakolták, leggyakrabban a maguk mihez-tartásának fedezése céljából. Akkora szenzációt keltettek ezen jövevény-szárnyasok akkor nemcsak a zsidóság körében, miszerint — hogy csak egyet említsek — Nagykőrösön 1863-ban, különös czerimoniák szem előtt tartásával, irtották ki agyonkövezve a bráma-tyúkokat és a »kokindákat«, az lévén róluk a népnek hiszeme, hogy a felhőket kukorikolásukkal és kotlásukkal a határból elkergetvén és így a csapadékot meg-hiusítván, ők az okai az akkori aszálynak és ennek okozatának: az inségnek. Idők multával, mikor a fentnevezett szárnyasok kórségének eldöntésével a kérdés aktualitása megszűnt és azt inkább csak megszokottságból és bármely újságot hajhászva intézgették egymáshoz, akkor a kérdezett, ha egyéb mondani valója nem volt, a »vósz iz nájesz« kérdésre azt válaszolta »de genz gén bárfiiszig«.

*

Smajno Smín: Sménó. שמנה שמיני שמנה Hát biz ennek a közmondásnak az idén befellegzett. E három alliteráló héber szónak az az értelme, hogy zsíros lesz, kövér lesz termése az olyan évnek, melyben Mózes harmadik könyve IX. fejezetének 1—16. verseit a zsinagógában nyolcszor lájnjolják, ami az idén meg is történt 1907. márczius 23-án, 25-én, 28-án és 30-án, továbbá április 6-án, 8-án, 11-én és 13-án. Salomon W. Freund Wienben 1885-ben megjelent és az 1784—2000-ig terjedő 217 évet felölelő »Vergleichende Datum-Tabellen«-jei szerint 1839-ben esett, 1991-ben esik majd megint Peszach első napja szombatra is, márczius 30-ára is. Jó volt-e, rossz-e az 1839-iki termés? — — — — — nem tudom; jó lesz-e majd az 1991-iki? azt nem tudhatom; hogy az idei nem volt שמנה nem volt kövér, hanem rossz, azt tudjuk; mert konzekvenciáit mindnyájan érezzük is.

*

Én mászhilin be — אַ הֶעַט מֵאָסוּדִיק אַנְד נֶעֶדִיק
napján, hétfőn és szerdán sokan nem igen kezdeményeznek
semmit és csakis már eleve megkezdett munkák folytatására,
lebonyolítására, befejezésére szorítkoznak. Ezen két dies ne-
fastus-on nem kelnek útra, nem kötnek házasságot, nem köl-
tözködnek (ha nem muszáj); sőt a szerdát a jesiba humora
nem is tekinti napnak, lévén a németes jargonban a hét ne-
gyedik napjának a neve a Mittwoch az, amelyikből a többi
hat névnek a végszótagja, a »tag« hiányzik. Vannak viszont
sokan olyanok, kik szent dolgokhoz különös előszeretettel
fognak, járulgatnak épen ezen két napon, például templom-
avatáshoz, iskolának vagy kórháznak megnyitásához. Ezen
eljárásukat az illetők Mózes harmadik könyve XVI. fejeze-
tének 4-ik versére alapítják אֵלֶּיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ

*

Karamel. A pirított cukrot és ennek válfajait, a gyógy-
szertárakban árulgatott Katarrh-czukorkákat, a Karamel-
tortát, fagylaltot jelző Karamel szó, alighanem héber eredetű
és azonos a Mózes harmadik könyve XXIII. fejezetének
14-ik versében előforduló אֵלֶּיךָ szóval, mely ott pirított ga-
bonával kapcsolatban jelenik meg.

Budapest.

VADÁSZ EDE.